

3. Archiwum Akt Nowych, Zesp. 2551. Sygn. 17. Ostrowski W. Kto w świetlicy. – Warszawa: FAW, 1951.
4. Słupik A. Czas wolny dzieci i młodzieży / A. Słupik // Polityka Społeczna. – 2004. – Nr 9. – S. 24-26.
5. Sokołow J.S. Organizacja i metodyka oświaty sanitarnej / J.S. Sokołow, J.N. Trachtman. – Warszawa: PZWL, 1953. – S. 144.
6. Stróżyński K. Ocenianie szkolne dzisiaj / K. Stróżyński. – Warszawa, 2003. – S. 116-117.
7. Tołwińska J. Jak prowadzić oświatę sanitarną na wsi / J. Tołwińska. – Warszawa: PZWL, 1955. – 34 s.

ЛІКУВАЛЬНІ ВЛАСТИВОСТІ ПРОПОЛІСУ

Закалюжний В.М.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Продукти, які ми отримуємо від бджіл, дуже різноманітні за походженням, складом, властивостями і значенням для людей. Серед пасічної продукції на першому місці і за обсягом виробництва, і за попитом серед населення займає мед. Але не менш важливе значення в раціональному харчуванні, профілактиці і лікуванні захворювань мають й інші продукти бджільництва. Одним з додаткових продуктів бджолиного гнізда є прополіс. Про його цінні якості знали ще в Древньому Єгипті (при муміфікуванні трупів), а пізніше у Древній Греції і Римі використовували для зцілення від багатьох захворювань. Про прополіс, як важливий природний лікувальний засіб, можна прочитати в багатьох стародавніх лікарських порадниках.

В давнину прополіс нарівні з медом і воском був предметом широкої торгівлі і ціна його була вищою порівняно з іншими продуктами бджільництва. Через те, що ціна на прополіс була висока, його стали поступово замінювати дешевшими засобами (тополевою олією). З аптечної практики прополіс зовсім зник до кінця XVIII століття. Через певний час його знову ввели в медицину як засіб для лікування ран, мозолів і злویкісних новоутворень. Впродовж XIX ст. прополіс мав широке застосування. Поява у XX столітті нових ефективних хімічних антимікробних засобів сприяла тому, що прополіс був незаслушено забутий. Тільки в другій половині XX ст. зріс інтерес до продуктів бджільництва, і прополіс зокрема. Нині термін "прополіс" ми чуємо щодня завдяки численній рекламі зубних паст, кремів, бальзамів та інших косметичних засобів з його додаванням. Щорічно зростає потреба в прополісі для медицини, промисловості – при виготовленні водостійких і декоративних фарб для дерева (музичні інструменти, меблі, посуд, скриньки, тара для харчових продуктів) і металу (інструмент, покрівля). Тому попит на прополіс щорічно зростає, а збільшення обсягів його виробництва сприяє підвищенню прибутковості пасік.

Термін "прополіс" є загальноживаним, хоча в деяких мовах існують синоніми (наприклад, бджолиний клей, уза, смолка та ін.). Назва прополісу складається з двох термінів: латинського "про" – перед, попереду і грецького "поліс" – місто, фортеця. У латинській мові існує близьке споріднене слово, що означає "гладити, шліфувати". Деякі вчені вважають, що прополіс походить від грецького "прополісу", що означає "зашпаровувати, замащувати, заклеювати". Зважаючи на те, що у вулику прополіс використовується як ремонтно-будівельний матеріал, а також для бальзаму-

вання, перераховані визначення не суперечать одне одному, а доповнюють і розширюють значення терміну [3,5].

До складу прополісу входять: рослинні смоли, що складаються з суміші органічних кислот (55%); бальзами, які містять дубильні речовини (8%), ефірні олії (8%), ароматичні альдегіди, фенолокислоти; віск (22%); квітковий пилок (5-11%); механічні домішки; зольні елементи (кальцій, калій, марганець, цинк, алюміній, натрій, фосфор, залізо, магній, мідь, кобальт, ванадій, кремній, стронцій); вітаміни (тіамін, рибофлавін, нікотинава та аскорбінова кислоти, провітамін А) [4,5].

Застосування прополісу в медицині. Препарати прополісу вживають в середину, зовнішньо і у вигляді інгаляцій, у деяких випадках – у свічках. При прийомі в середину прополіс проявляє загальну дію на організм, а також місцеву дію на шлунково-кишковий тракт. Прополіс у вигляді мазі і розчину при зовнішньому застосуванні має місцеву дію [4].

Ефективним є лікування прополісом свіжих, інфікованих та післяопераційних довго незаживаючих ран, опіків. З цією метою використовують різні препарати: 15%-ну мазь, 5%-ну настойку прополісу, емульсію прополісу. Після відторгнення некротичних тканин на опікову поверхню накладають пов'язки з 1-2 шарів марлі з 15%-ною маззю.

Для лікування трофічних виразок нижніх кінцівок використовують аерозолі 5%-ного водного розчину, пов'язки з водним розчином, мазі, що містять 10-30%-ний екстракт (настойку) прополісу, наприклад, пропоцеум.

У проктології прополіс також знаходить застосування: для лікування анальних тріщин і геморою використовують 10%-ну прополісову мазь і свічки з прополісом. Препарати прополісу використовують і для лікування хворих після проктологічних операцій.

Застосування прополісу при захворюваннях верхніх дихальних шляхів і легень пов'язане з такими його властивостями як антибактеріальна, місцевоанестезуюча, протизапальна, регенераторна, імуномодуюча, здатність потенціювати дію антибіотиків [1].

Для інгаляцій використовують 5%-ний спиртовий розчин у розведенні 1:3, 1:2, 1:1 у дистильованій воді або в маслах – персиковому, абрикосовому чи в маслі шипшини. Застосовують також водно-спиртовий розчин, який одержують з 20%-ного спиртового розчину розведенням 1:5. Такі інгаляції проводять за допомогою електроінгалятора або побутового інгалятора. Тривалість процедури 10-15 хвилин, курс лікування від 5 до 20 сеансів. В домашніх умовах інгаляції можна проводити над чашкою або чайником [2].

При парових інгаляціях дія прополісу поєднується з впливом вологої пари. При цьому зменшується відчуття сухості, розріджується в'язкий слиз, покращується функція миготливого епітелію, полегшується виділення мокротиння, заспокоюється кашель.

Для лікування затяжних і хронічних пневмоній доцільно використовувати препарати прополісу і в середину. Застосовують 10-20%-ний спиртовий розчин прополісу. Препарат приймають в середину у вигляді водно-спиртової або молочно-спиртової емульсії. Для цього безпосередньо перед вживанням у 0,5 склянки теплого молока або води (можна й у столовій ложці) додають 20-40 крапель спиртового розчину прополісу, утворюється мутна молочно-біла рідина. Пити краще кількома ковтками, 3-4 рази на добу за 1-1,5 год до їжі не менше 2 тижнів.

Найкращий результат при бронхо-легеневих захворюваннях дає

поєднане застосування антибіотиків з препаратами прополісу.

Багато авторів рекомендують прополіс для профілактики ГРВІ, загострень хронічного бронхіту і пневмонії (у вигляді інгаляцій і в середину). Прополіс може бути додатковим засобом у комплексному лікуванні хворих туберкульозом легень. Його призначають в інгаляціях і в середину у вигляді водно-спиртового розчину або 15%-ного прополісового масла по 1 чайній ложці 3 рази на добу за 1 год до їжі протягом 18-20 діб. Це сприяє послабленню кашлю, покращенню апетиту, зменшенню інтоксикації в хворих, розсмоктуванню інфільтратів [2,5].

Накопичено багатий досвід застосування препаратів прополісу в гастроентерології, зокрема, для лікування виразкової хвороби шлунку і 12-палої кишки, гастритів, колітів, гепатитів, дискінезій жовчовивідних шляхів. Розроблено цілий ряд методик лікування прополісом шлунково-кишкового тракту. Для лікування виразкової хвороби шлунку призначають 20%-ний спиртовий розчин прополісу по 40-60 крапель на 0,75 склянки теплої води 3 рази на добу до їжі (методика Макарова Ф.Д.); застосовується 10%-ний спиртовий розчин прополісу по 15-20 крапель на воді, кип'яченому молоці або 0,5 %-ному розчині новокаїну 3 рази на добу за 1-1,5 год до їжі, протягом 18-20 діб (Пісчанський А.П.). Прополісове масло він рекомендує приймати по 1 чайній ложці за 1-1,5 год до їжі 3 рази на день на підігрітому молоці за тією ж схемою.

При серцево-судинних захворюваннях прополіс застосовують переважно у складі апікомплексів. Добре зарекомендувало себе використання прополісу при неревматичних кардітах. Залежно від клінічного ходу його призначають разом з маточним молочком (кардіалгія) або з пілком (порушення ритму). Е.А. Лудянський рекомендує по 20-30 крапель 20%-ного екстракту прополісу 3 рази на добу при ендокардиті та міокардиті.

Антиоксидантні властивості дозволяють припустити, що прополіс можна використовувати і при атеросклерозі. В народній медицині як антисклеротичний засіб застосовують настоянку глоду з прополісом: змішують порівну аптечну настоянку глоду з 10 %-ним спиртовим екстрактом прополісу, приймають по 20-30 крапель 2-3 рази на добу за 20-30 хвилин до їжі при атеросклерозі, ішемічній хворобі серця, гіпертонії.

У гінекологічній практиці препарати прополісу застосовують для лікування ерозій шийки матки, кольпітів, ендокервіцитів, погано заживаючих ран після гінекологічних операцій.

Препарати прополісу широко застосовують у дерматології для лікування екзем, нейродермітів, псоріазу, дерматомікозів, гнійничкових процесів, простого герпесу. Широко вивчена дія прополісу при піодерміях. Він ефективний при фурункулах, карбункулах, фолікулітах, виразках піокової природи. У цих випадках на уражену ділянку наносять 20%-ну прополісову мазь 1-2 рази на день або прополіс у вигляді тонких пластинок під лейкопластирну пов'язку. Інфільтрат під пов'язкою швидко розсмоктується, а гнійний вміст відділяється.

Тонкі пластинки прополісу використовують для видалення мозолів. Спочатку мозоль розпарюють, потім накладають пластинку прополісу під лейкопластир на 4-5 днів.

У літературі зустрічаються дані про лікування випадіння волосся прополісом. Застосовують 30%-ну мазь або розчин спиртового екстракту прополісу у вигляді щоденних втирань у шкіру волосистої частини голови шляхом енергійного масажу. Перші ознаки росту волосся з'являються через 2-3 тижні, а іноді через кілька місяців.

У стоматології прополіс застосовують при захворюваннях пародон-та, альвеолітах після екстракції зубів і особливо широко – при запальних процесах слизових оболонок.

При кандидомікозі слизових, афтозному стоматиті вражені ділянки слизової оболонки змащують 15-20%-ним спиртовим розчином або маззю прополісу, застосовують аплікації марлевих тампонів, зрошення, полоскання порожнини рота 3-5%-ною водно-спиртовою емульсією або 2-5%-ним водним розчином 2 рази на день. Можна використовувати готові ліка-рські препарати – пропомізол, пропосол.

Застосування прополісу в лікуванні захворювань опорно-рухового апарата. При шийному остеохондрозі вченими з Білорусії (Млявий В.П.) запропоновано лікування бджолопродуктами – бджоловжалення і фізіоте-рапія: фонофорез 10%-ної прополісової мазі і меду. В домашніх умовах на всю ніч в больові точки прикладають компреси: 1 ст. ложка меду, 1 ст. ложка рослинної олії, 1 ст. ложка 20%-ного спиртового екстракту пропо-лісу. Суміш наносять на щільну тканину і прибинтовують, зверху наклада-ють поліетиленову плівку і ковдру.

Рецепт з народної медицини: при ревматичному поліартриті пропо-лісну мазь наносять на суглоб, а потім роблять компрес з лопуха.

Прополіс застосовують у кремах, зубних пастах, де він відіграє роль сильного антибактеріального, фунгіцидного, протизапального засобу.

У декоративній косметиці прополіс використовують для готування туші для вій, на яких він проявляє протизапальну дію.

Таким чином, наведені дані характеризують прополіс як дуже цін-ний лікувальний препарат, що має широкий спектр фармакологічної акти-вності і не виявляє токсичних властивостей. У зв'язку з цим його можна використовувати як самостійний лікувальний засіб, і в комплексі з іншими біологічно активними речовинами та фармакологічними препаратами. Це сприяє підвищенню їх ефективності і зменшує можливість прояву побічних ефектів, особливо характерних для синтетичних ліків.

Література

1. Богач А. Бджолопродукти для підвищення імунітету / А. Богач // Українсь-кий пасічник. – 2011. – № 12. – С. 38-47.
2. Дорошенко П.Н. Хвороби лор-органів лікуємо медом / П.Н. Дорошенко // Пасіка. – 2013. – № 1. – С. 20-21.
3. Иойриш Н.П. Пчелы – крылатые фармацевты / Н.П. Иойриш. – М.: Наука, 1966. – 204 с.
4. Польза пчелиного клея: [прополис] // Фермерське господарство. – 2013. – Лип. (№ 25). – С. 12.
5. Продукти бджільництва і їх застосування / уклад. С.І. Стегній. – К.: Вища школа, 1993. – 127 с.